

SOPEČENSKÉ PŘEMĚNY VENKOVA A PERSPEKTIVY RURÁLNÍ SOCIOLOGIE

James H. Copp (Ed.): *Our Changing Rural Society: Perspectives and Trends* (Měnič se venkovská společnost: Perspektivy a vývojové směry). Iowa State University Press, Ames, Iowa, 1964, s. 354

Tato publikace vzbudila v poslední době pozornost světových časopisů zabývajících se sociologií venkova. Jde o kolektivní dílo vydané v r. 1964 pod záštitou americké „Společnosti pro sociologii venkova“ za spolupráce „Střediska pro zemědělský a ekonomický rozvoj“ při universitě v Iowě. Kniha má 354 stran, rozdělených do čtyř částí s názvy Kontext, Jednotlivosti, Perspektivy, Možnosti.

V části se souborným názvem „Kontext“ R. M. Williams, profesor sociologie na Cornell University, rekapituluje sociální přeměny americké společnosti a trendy ve vývoji sociálního a kulturního systému. O. F. Larson, titulář katedry rurální sociologie na Cornell University, a E. M. Rogers, profesor university v Ohio, dotahují Williamsovy úvahy do sféry venkova ve studii „Venkovská společnost v přechodu: americký rámec“.

Další část publikace, souhrnně nazvaná „Jednotlivosti“, tvoří vlastní jádro knihy. Zde D. J. Bogue z university v Chicagu a C. L. Beale z Pensylvánie pojednávají o trendech ve vývoji obyvatelstva. Sh. Sower z Michiganu a P. A. Miller z university ve West Virginia analyzují strukturu moci v americkém zemědělství, L. G. Burchinal nastiňuje problematiku venkovské rodiny, T. R. Ford a W. A. Sutton jr. z university v Kentucky hodnotí dosavadní výzkumy sociálních přeměn ve venkovských obcích a v příměstských oblastech.

Aplikativní charakter ve třetí části publikace má studie G. M. Beala z university v Iowě „Sociální akce: navozená sociální změna ve společenských makrosystémech“. Dále sem patří přehled o výzkumech zabývajících se přijímáním a šířením inovací v zemědělství. Teoretické úvahy o sociálních přeměnách venkovské společnosti přináší R. C. Bealer a F. C. Fliegel z Pensylvánie, sociologické prvky v programech

rozvoje komunit rozebírá I. T. Sanders z Fordovy nadace, možnosti sociologie venkova v industrializované společnosti nastiňuje J. H. Copp, profesor sociologie venkova na universitě v Pensylvánii. Kniha je opatřena věcným indexem a velmi užitečnými bibliografickými odkazy v textu.

Uvedeme nyní podrobněji myšlenky ze studie J. H. Coppa, nazvané „Budoucnost sociologie venkova v industrializované společnosti“. Tato stať vyvolala značný ohlas mezi sociology venkova na Západě. Snad bude zajímavá i pro naši odbornou veřejnost, neboť i u nás jsou úvahy, spojené s vymezením společenské role sociologie, aktuální. Copp se nejdříve pokouší charakterizovat povahu sociologie venkova. Na výše uvedených studiích, ke kterým vlastně píše doslov, dokládá, že rurální sociologie nemá svůj vlastní předmět zkoumání, že neexistuje odvětví sociologie, o kterém by rurální sociologové v nějaké souvislosti nepojednávali, a které by nebylo v sociologii venkova obsaženo, dále že sociologie venkova má dokonce ještě širší rámec, neboť zahrnuje i práce ze sociální psychologie, ekonomiky a politické vědy. „Bezstarostnost pokud jde o hranice akademické disciplíny“ je podle jeho názoru odrazem „povahy problémů, které se na akademických hranicích nezastavují“. Tím jsou určeny i hlavní charakteristiky, jimiž se sociologové venkova vyznačují: neutíkají před aplikací, typická pro ně je silná orientace na sociální problémy. V tom viděli kritikové sociologie venkova jedno z jejích nejvážnějších omezení. Avšak podle Coppa je právě zde její velká síla: „Perspektivy rurálních sociologů možná často byly naivní, ale málokdy byly mimo dotyk se světem, jaký je“.

Další charakteristiku sociologie venkova vyvozuje Copp z „povahy místa, které je dějištěm její činnosti“. Přestože

„činnost rurálního sociologa se v podstatě jen málo liší od činnosti každého jiného sociologa, rurální sociolog pracuje ve zvláštní situaci“. Rozdíl mezi rurálními sociologií a mezi ostatními sociologií je rozdíl stupně, nikoliv rozdíl druhu. Jevy, jimiž se sociolog venkova zabývá, mají „jistě zvláštnosti, protože se odehrávají na venkově: pomalejší tempo života, obtížnost komunikací, lokální a rodinné zaměření profesionálních zájmů, nižší míru integrace atd.“. Důsledkem je styl života s „partikularistickými tendencemi, s difúzností, afektivitou, lokalismem a tradicionalismem“. To ovšem pro Coppu není argument pro existenci „rurálního“ typu osobnosti. K rozdílům mezi obyvatelstvem venkova a obyvatelstvem velkých měst vedou ekologické podmínky, v nichž lidé žijí a pracují mimo velká města. Venkov „může být urbanizovaný, ale nikdy nebude městský“.

Tak dochází Copp k tézi, že „za existenci a význam rurální sociologie je odpovědné město. Zájem o sociologii venkova vznikl, když město vstoupilo do intenzivního soutěžení s venkovem o lidi, prostor a hodnoty“. V USA například je počet rurálních sociologů a rozvoj tohoto oboru v jednotlivých státech většínou v přímém vztahu ke stupni urbanizace. Rurální sociologie je nejsilnější ve státech jako New York, Pensylvánie, Ohio, Wisconsin, Michigan. Nejslabší je v oblastech jako New England aj. Copp argumentuje, že „sociologie venkova odvozuje svůj význam z města. S postupující urbanizací společnosti sociologové venkova jako profesionální typ nevymizí, rurální sociologie neztratí svou důležitost“.

Copp však předvídá změnu ve vztazích sociologie venkova a zemědělských universit: na čas možná tento vývoj bude znamenat „oslabení“, ale perspektivně přinese „osvobození“. Sociologové venkova se oprostí od ohledů daných prostředím zemědělských universit a své klienty si budou hledat i jinde. Zvětší se jejich odpovědnost vůči společnosti jako celku.

Tyto tendence jsou v rurální sociologii v USA již dnes v proudu. Které jsou to oblasti, v nichž v industrializované společnosti lze od rurální sociologie očekávat přínos?

Podle Coppu je to za prvé vědecký výzkum venkova: USA — ačkoli je to země vysoce urbanizovaná — využívá 92 % půdy pro zemědělské a lesní účely. Příměstské a venkovské oblasti zaujímají

více než 90 % země. Nikdo není „lépe kvalifikován a lépe strategicky situován než rurální sociolog“, aby zkoumal problémy, které vzniknou při náporu obyvatelstva na venkov za účelem rekreace a bydlení. Dalším polem působnosti je sociologická analýza změn ve struktuře zemědělství. Pro Coppu je divné, že v rurální sociologii v USA neexistuje tradice zkoumat venkovské profese z hlediska sociologie povolání. Taková analýza však v budoucnosti bude čím dál tím důležitější, vzhledem ke specializaci zemědělce a k formování jeho profesionálního typu. Zatím se rurální sociologie o zemědělství zajímá hlavně jako o jednu z posledních sfér, kde není dokončen přechod od rodinného závodu k racionálně organizovanému podniku; možnosti k systematickým analýzám strukturálních přeměn tím nejsou vyčerpány.

Rurální sociologové se zbavují odpovědnosti za zkoumání sociálních přeměn tím, že se soustřeďují na analyzování procesů přijímání zemědělského pokroku a zemědělské mechanizace. Avšak to je „mikroskopický a zjednodušující přístup k sociální změně a není důvod, proč by se rurální sociologie v budoucnosti neměla tohoto úkolu uchopit tím spíše, že nikdy předtím neměla tak adekvátní teoretické nástroje“. S tím souvisí třetí možnost — pomáhat při praktických opatřeních, zejména při vzniku sídlišť v blízkosti velkých měst a při asanaci stagnujících oblastí. Copp je toho názoru, že velmi významné rurální problémy se vyskytují v USA dnes ve velkoměstech: má na mysli např. adaptaci venkovských přistěhovalců, kteří opustili navykklé prostředí a způsob života. Vzniká tak problém venkovského obyvatelstva, které změnilo bydliště, a o ten by se rurální sociologové měli více zajímat. Mnohé výzkumy provedené na venkově lze s úspěchem replikovat v městském prostředí a přispět tak k vyřešení specifických problémů velkoměst.

Rurální sociolog, uzavírá nakonec Copp, ať už je to pedagog, expert, osvětový pracovník anebo badatel, bude mít v industrializované společnosti i nadále významnou úlohu. Poptávka spíše stoupá než klesá. Uvedené možnosti jsou přitom jen extrapolacemi současného stavu. Práce pro rurální sociologii je a bude plno. Samotná kniha, kterou tímto optimistickým profesionálním výhledem uzavírá, je podle Coppu dokladem, že pro tak velké úkoly mají rurální sociologové i přiměřené schopnosti.

E. Horáková